

O PIATRĂ DE HOTAR DE LA CAPIDAVA

În vara anului 1942, făcînd un sondaj pe latura dinspre Dunăre a cetății Capidava, pentru a descoperi zidul din această parte al castelului roman tîrziu situat în colțul dinspre sud al cetății, a ieșit la iveală un crîmpei din acest zid, așezat peste ziduri mai vechi. El are parament numai în partea dinspre Dunăre, căci terenul fiind în pantă, a servit ca un fel de substrucție ce nivela patul pe care s-a așezat zidul propriu-zis al castelului, din care azi nu se mai păstrează nimic.

Între pietrele ce formau paramentul acestei substrucții — de altfel toate de dimensiuni mari și fasonate — se afla una, în rîndul de sus, care da de bănuît că avea inscripție. Lucrul era ușor de verificat, pentru că în acest rînd, ca de obicei, mortarul era dezagregat și s-a putut face cu ușurință un mic sondaj în spatele pietrei, constatîndu-se că, în adevăr, piatra era scrisă.

Atunci a fost scoasă din zid, de teamă să nu se strice, pentru că era deja calcinată, iar după terminarea campaniei de săpături a fost transportată la Muzeul din Constanța, împreună cu alte monumente descoperite anterior și publicate. Împrejurările au făcut să nu mă pot ocupa de ea pînă acum, încît a rămas nepublicată; ba chiar, în muzeu, cu prilejul deselor mutări, piatra a fost spartă în două bucăți, fără ca, totuși, această spărtură să fi produs vre-o dificultate în lectura inscripției.

Piatra e de calcar și are forma paralelipipedică, însă mult stricată prin acțiunea agenților atmosferici, mai ales că era calcinată. Fața scrisă prezintă urme de lustruire — probabil că înainte de a fi fost pusă în zid a servit ca prag la o clădire. De aceea muchea din dreapta e teșită mai mult și teșitura pătrunde în interiorul feței, distrugînd sfîrșitul rîndurilor inscripției.

Partea inferioară, care se înfigea în pămînt, îi lipsește. Ceea ce se păstrează din piatră are înălțimea de 0,85 m, lățimea de 0,44 m și grosimea tot de 0,44 m. Inscripția cuprinde 11 rînduri. Literele au o formă neregulată și sînt dispuse neregulat în rînduri, iar înălțimea lor variază între 0,03 — 0,055 m. Ele prezintă o mare asemănare, ba chiar identitate, cu cele

din inscripția descoperită la Ulmetum și publicată de V. Pârvan¹, care are același conținut². Cu ajutorul acesteia din urmă am putut întregi unele rînduri distruse mai mult în inscripția noastră, după cum și aceasta, la rîndul ei, ne-a dat posibilitatea să aducem unele modificări în lectura inscripției de la Ulmetum.

Impera[n]
te domin[o n(ostro)]
Severo[Ale]
x[an]dro
c[o(n)s(ule)] III et Cas[sio]
Dion(e) II co(n)s(ule)
Iul(ius) Vit[ales]
(centurio) leg(ionis) ex [prec(epto)]
v(iri) c(larissimi) Mant[enni]
co(n)s(ularis) n(ostri) t[ermi(nos)]
fix[it]

În general literele, după cum am spus, se aseamănă cu cele din inscripția de la Ulmetum, ca și cînd ar fi fost scrise de același lapicid sau cel puțin în același atelier, foarte probabil la Capidava, după cum ar indica și natura pietrei, aceeași la ambele monumente. Numai numărul de litere în rînduri diferă de la inscripție la inscripție, dar aceasta nu poate pleda împotriva gravării lor în același atelier, întrucît lungimea rîndurilor depinde și de lățimea pietrei.

Textul este același, numai că în inscripția de la Capidava literele sînt mult distruse sau șterse din timpul cît piatra a servit ca prag, sau, după aceea, prin calcinare și agenți atmosferici.

În r. 1 din ultima literă abia se mai distinge hasta de la început, fără îndoială a lui N. În r. 2 ultima literă păstrată este N din *domino*; probabil însă că, în afară de terminația cuvîntului, O, rîndul mai cuprinde și cuvîntul *nostro*, abreviat, poate prin inițiala N, căci spațiul nu îngăduie litere mai multe. În r. 3, se păstrează la început numele *Severo*, apoi se observă unghiul de sus al lui A, după care două litere distruse, probabil L și E. În r. 4 urmează completarea numelui început în r. 3 și anume: prima literă X e clară, cele două următoare A și N prezintă numai cîteva urme, iar la sfîrșit D R O se păstrează întregi. În r. 5, prima literă e C, apoi urmează trei haste verticale — se pare totuși că între C și hastele verticale au fost gravate înghesuit și superficial literele O și S din abreviația obișnuită a cuvîntului *consul*, ca o corectare a greșelii — urmează apoi trei litere, C A S, dintre care A păstrat numai pe jumătate și anume hasta din dreapta, apoi trei litere distruse. În r. 6 sînt clare literele DION, urmate de două haste verticale, după care literele C O S se disting cu multă greutate, piatra fiind roasă. Este deci numele celui de-al doilea consul, *Cas[sio] Dion(e) II co(n)s(ule)*.

¹ *Ulmetum*, II, p. 62.

² *Imper[an]te dom(ino) nostro Severo [A]lex[and]r[o] co[s] III [et] C[a]ssi[o] Dion(e) II co(n)s(ularis) n(ostri) t[ermi(nos)] fix[it]*.

În r. 7 se păstrează șase litere de la început : IVL, care este abreviația gentiliciului *Iul(ius)*, și VIT, distruse în partea inferioară, fără însă a pierde din claritate, constituind începutul celui de al doilea nume. În inscripția de la Ulmetum, V. Pârvan a citit NI în loc de IVL. Cele două litere de la început, I V, apropiindu-se sus, au fost luate drept N, iar a treia, avînd bara de jos ștearsă, a fost socotită I. Pârvan a reconstituit astfel numele în Ni(*p(ius)*?). Al doilea nume se păstrează în întregime în inscripția de la Ulmetum : VITALEȘI și așa trebuie întregit și în inscripția noastră, întrucît cele trei litere de la început se păstrează, iar pentru celelalte patru distruse există spațiu. În r. 8 este distrus sfîrșitul rîndului.

În inscripția de la Ulmetum în acest loc, după EX care se păstrează și la noi, urmează cuvîntul PRECEPTO. Îl putem admite și în inscripția noastră, însă abreviat, pentru că altfel nu avea loc. În r. 9 sînt clare literele V C M A N T, restul e distrus. Inscripția de la Ulmetum ne dă în două rînduri numele întreg, bine păstrat, *Mantenni Sabin(i)*³. În spațiul liber din inscripția noastră nu pot încăpea mai mult de patru litere, ENNI, din numele *Mantenni*, cognomenul *Sabinus* fiind lăsat la o parte. În r. 10 de asemenea lipsește sfîrșitul, probabil trei litere, ERM din *T[erm(inos)]* iar din r. 11 lipsesc două litere, I T din *Fix[it]*.

Fără îndoială monumentul nostru este o piatră de hotar, ca și cel de la Ulmetum; ele au fost lucrate și scrise în același timp, anul 229 al e.n. și în același atelier, la Capidava, din ordinul guvernatorului provinciei *Mantennius Sabinus*, și puse de centurionul unei legiuni, *Iulius Vitales*.

Hotarul pe care-l fixează este fără îndoială, după cum a spus și V. Pârvan, acela al teritoriului Capidavens. Piatra de la Ulmetum—de fapt sînt două, însă una are inscripția ștearsă complet — a fost adusă

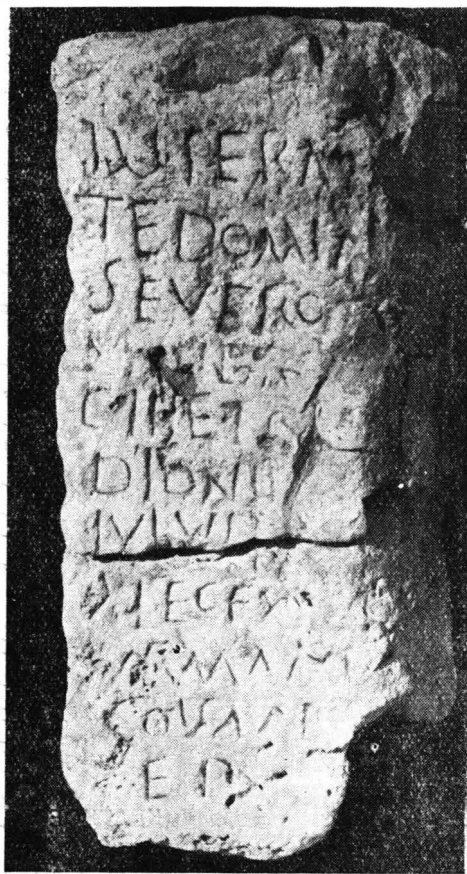


Fig. 1

³ V. Pârvan a citit *M. Antenni Sabin[i]*; (op. cit., p. 62).

din apropiere, căci hotarul între teritoriul Capidavens și teritoriul Histriei trecea la câteva sute de metri de Ulmetum, pe valea Casimcei. Despre aceea de la Capidava nu putem spune de unde a fost adusă, pentru că hotarul era destul de departe de Capidava, cam 18 km, atît în susul Dunării, pe valea dintre Seimenii Mari și Seimenii Mici, cît și în josul Dunării, pe valea Tichilești.

Cred mai probabil că piatra de la Capidava nici n-a fost utilizată ca piatră de hotar, ci, din cauza vreunor defecte, a fost lăsată pe loc în atelier și utilizată în vreo construcție ca simplu material constructiv, de unde, în altă fază constructivă, a servit ca prag la altă clădire, iar de aci adusă și întrebuințată în zidul - substructie al castelului tîrziu roman.

Amîndouă inscripțiile ne mai arată că în anul 229 era guvernator al Moesiei Inferioare *Mantennius Sabinus*, care nu era cunoscut pînă la aceste inscripții. Vasile Pârvan însă a citit în inscripția de la Ulmetum *M. Antennius Sabinus*, deși în *Prosopografie* nu există niciun *Antennius*; fiind doi *Sabinus*, îl identifică pe *Antennius* cu unul dintre Sabini și anume cu cel care apare în anul 240 în calitate de *consul iterum*. A. Stein⁴ corectează lectura lui Pârvan, citind *Mantennius Sabinus*, arătînd că acest *Mantennius* este identic cu *L. Mantennius Sabinus*, fiul prefectului Egiptului, cu același nume, din anii 193 și 194, care în anul 214 a fost pentru a treia oară magister al colegiului de Sodali Augustali Claudiali⁵.

Fără îndoială identificarea lui A. Stein este cea adevărată, fiind mai completă atît ca nume cît și ca timp, din 214 pînă în 229 *Mantennius* putînd să parcurgă întreg cursus honorum pînă la *consularis Moesiae inferioris*.

GR. FLORESCU

МЕЖЕВОЙ ЗНАК В КАПИДАВЕ

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

Изучается межевой знак, найденный в Капидаве со стороны Дуная в фундаменте крепостной стены замка позднеримской эпохи.

Надпись указывает, что в 229 г. при императоре Александре Севере были установлены границы территории Капидавы. Работы были выполнены под надзором центуриона легиона Юлия Виталия по приказу наместника нижней Мезии Мантенния Сабина. Об этом упомянуто в указанной надписи и аналогичных надписях в Ульметуме.

⁴ A. Stein, *Die Legaten von Moesien*, p. 96.

⁵ CHL., XIV, 2391; cf. A. Stein, *Der römische Rittersland*, p. 340 și urm.

UNE BORNE DE CAPIDAVA

(RÉSUMÉ)

Il s'agit d'une borne découverte à Capidava, dans la substruction de l'enceinte de la forteresse romaine de basse époque, qui fait face au Danube.

L'inscription qu'elle porte montre que c'est en 229, à l'époque de l'empereur Sévère Alexandre, que furent fixées les limites du territoire de Capidava. L'opération fut exécutée sous la surveillance du centurion Julius Vitales, d'ordre du gouverneur de la Mésie Inférieure, Mantennius Sabinus, attesté pour la première fois par cette inscription, ainsi que par d'autres inscriptions analogues d'Ulmetum.
